

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу **КВІКА Андрія Михайловича**

*«ПОСТСЕКУЛЯРНА ЕКУМЕНІЧНА ПАРАДИГМА
КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У СПІВКУЛЬТУРНІ
РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ»,*

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 031 Релігієзнавство.

Сучасна антропологічна криза, що зумовила глобальну детонацію суспільної архітекτονіки, завдає руйнації самим основам людського існування. Постсекулярний світ в своїй основі zdeформував віками усталені ціннісні норми і теорії суспільного устрою, змушуючи людину шукати нові моделі цивілізаційного розвитку. Сучасні політичні та релігійні протистояння, що інколи переростають у збройні конфлікти є історичними викликами, які вимагають від національно-політичних і духовно-релігійних еліт не лише пошуку нових форм і стилю державного менеджменту, а й надійних теоретичних джерел та суспільних практик, на яких можна було б обґрунтувати сучасну парадигму соціальних відносин та вести суспільний діалог.

У цьому зв'язку звернення до досвіду християнської Церкви, котра упродовж тисячоліть залишається найменш деформованою соціальною інституцією, а її суспільне вчення і соціальна доктрина – найчіткіше структурованими, динамічними й функціонально всеохопними є не тільки важливим, а цілковито закономірним і доцільним. Особливо в цьому контексті слід відзначити роль Католицької Церкви, яка єдиною з-поміж інших християнських церков своєчасно актуалізує зміст і соціокомунікативний потенціал свого віровчення, проголошуючи основоположним принцип його оновлення з урахуванням сучасного стану людини і суспільства.

Проте, заради справедливості слід зауважити, що Церква та релігійні

організації нерідко використовують релігію не тільки для того, щоб пропагувати дух Божої істини і моралі, але і щоб, впливати на політичні процеси і систему міжнародних відносин, грати провідну роль у глобальних трансформаціях і регіональних перетвореннях. Нажаль, інструментом впливу в цьому випадку може стати релігійно вмотивоване насилля та освячений певними релігійними лідерами та інституціями терор, прикладом якого служить виправдання віроломної війни російської федерації проти України, яку підтримав і благословив очільник російської православної церкви.

Реагуючи на ці характерні для постсекулярного суспільства практично протилежні за ідейно-ціннісним і духовно-моральним спрямуванням вектори християнсько-церковної діяльності, Католицька Церква намагається вийти до сучасної людини з новим суспільним договором. Він постає як постсекулярна екуменічна парадигма, яка передбачає не тільки посилення її впливу як світового арбітра в надскладних геополітичних процесах і викликах сьогодення, а й еклезіального впливу на різні конфесії, що своєю чергою вимагає суттєвої кореляції її екуменічної парадигми, теорії та практики входження в некатолицький і нехристиянський світи.

У такому контексті тема дисертаційної роботи є не лише актуальною, а і такою, що має важливе теоретичне і практичне значення, адже в її узагальнюючих дефініціях, обґрунтованих твердженнях новизни та висновках містяться вагомні наукові досягнення. Ці наукові здобутки, з одного боку, збагачують теоретико-методологічний ресурс українського релігієзнавчого дискурсу надбаннями європейської та світової філософсько-богословської думки, увиразнюючи зміст постсекулярної екуменічної парадигми, католицького суспільного вчення в цілому, та підходи до їхньої наукової об'єктивації, а з другого – забезпечують інтеграцію вітчизняного релігієзнавчого наукового середовища в європейський та загальносвітовий контекст.

Як важливий момент, слід відзначити, що запропонована у дисертаційному дослідженні методологія релігієзнавчої рефлексії

концептуалізації проблематики постсекулярної екуменічної парадигми Католицької Церкви закладає основи для розкриття її соціально-педагогічного, просвітницького та виховного потенціалів, а також обґрунтування аксіологічного значення екуменічного руху як неодмінної передумови міжцерковного діалогу для формування додаткового церковного майданчика з метою вироблення спільної позиції щодо ухвалення одностайних рішень і відповідей на виклики сучасності.

Отже, актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає жодних сумнівів і заперечень.

Зауважимо, що дисертаційна робота написані відповідно до вимог, котрі є обов'язковими до такого роду рукописних наукових текстів та складає позитивне враження як за структурою, так і за змістом. У ній чітко актуалізовано дослідницьку проблематику, визначено предмет і об'єкт дослідження, сформульовано мету й завдання, обґрунтовано методологію дослідження, доведено його новизну та з'ясовано особистий внесок здобувача в її концептуалізацію й сформульовано переконливі і ґрунтовні висновки.

Робота містить логічно пов'язані між собою три розділи, що підпорядковані єдиній дослідницькій меті, яка полягає у комплексній релігієзнавчій об'єктивації католицької екуменічної парадигми для виявлення закономірностей генези, структурно-функціональної організації та з'ясування її практичної значущості крізь призму кореляції з духовно-культурними запитами постсекулярного суспільства і стратегічними цілями соціального служіння Католицької Церкви в умовах глобальних трансформацій.

Для досягнення окресленої мети та реалізації завдань, дисертант здійснив комплексний аналіз історіографічних джерел постсекулярної екуменічної ідеї Католицької Церкви, починаючи зі Святого Письма та творів християнських мислителів-апологетів або ж Отців Церкви і завершуючи енцикліками, посланнями, рішеннями конгрегацій, різного роду комісій, які допомагають глибше експлікувати постсекулярну реальність в її оцінці з позицій біблійного антропосоціогенезу та католицького вчення про

суспільство і місію Церкви, її духовного проводу та звичайних вірян. Водночас, саме комплексний аналіз сучасних документів Католицької Церкви, який здійснено з урахуванням методологічних принципів самостійних релігієзнавчих напрямів і підсистем, що формують структуру сучасного релігієзнавчого дискурсу, забезпечили дослідженню справжню наукову новизну.

Аналіз історіографії та методологічних підходів, здійснених автором, щодо витлумачення постмодерністської духовно-соціальної реальності в контексті католицької екуменічної доктрини надав йому підстави стверджувати, що екуменічна концепція від самого початку мала на меті консолідувати всіх християн, незалежно від того, до якої конкретної деномінації вони належать, оскільки це важливо для здійснення місійної та євангелізаційної діяльності. (зазначено на С. 55 дисертації).

Не викликає сумнівів і висновок про те, що розглядаючи екуменізм як одну із провідних форм соціального служіння і фундаментальну складову католицької місіології, здійснена спроба виявити внутрішній ресурс екуменізму, що в межах постсекулярної екуменічної парадигми Католицької Церкви постає ідейним джерелом і практичним інструментарієм розв'язання низки соціально-етичних, гуманітарних, а також суспільно-політичних проблем, зокрема проблеми виховання нової свідомості, що сприятиме реалізації курсу українського суспільства на інтеграцію в європейське і світове співтовариство.

Важливим здобутком дисертаційного дослідження є те, що в ньому доволі вдало систематизовано джерела суспільного вчення та практики реалізації ідеї екуменізму Католицької Церкви в їх історичних виявах і еволюційних формах (С. 21-25 дисертації). Це дозволило уточнити релігійно-філософський зміст дефініцій «екуменізм» і «постсекуляризм», якими виражається внутрішня природа та ідейно-сотеріологічна спрямованість постсекулярної екуменічної парадигми, її зміст, структурно-функціональна природа та ключові форми реалізації (С. 39-71 дисертації).

Заслуговує на увагу наукове обґрунтування тези про те, що процес формування, функціонування та реалізації політики екуменізму Католицької Церкви, відповідно до рішень Другого Ватиканського собору, відбувається трьома шляхами: співпраця і спроба порозумітися з Вселенським православ'ям; релігійна комунікація та налагодження співпраці з протестантами різних формацій; зближення з нехристиянськими релігіями. Цей процес відбувається паралельно з проголошеною політикою інкультурації як особливому процесу адаптації і співпраці світської та церковної культури, що є характерною особливістю сучасного постсекулярного світу. Порівнюючи ці два феномени, дисертант приходить до висновку, що, переслідуючи благу мету – адаптацію католицизму як явища європейського до культур неєвропейських країн, інкультурація йде в ногу з екуменізмом, проте вона змінює його ідейно-ціннісну спрямованість в дусі конструктивізму, деформуючи, по суті, все: від архітектури храмів, їх внутрішнього оздоблення, форми богослужіння з рок-концертами, до морально-етичних основ формування культуротворчої свідомості (зазначено на С. 90-92 дисертації). Усвідомлюючи це, Католицька Церква розробила обґрунтовану екуменічну програму. На сторінках дисертації автор переконливо демонструє це як суттєву перевагу Католицької Церкви в сфері міжконфесійного та міжрелігійного, а також кроскультурного діалогу через аналіз основних документів, таких як «Декрет про екуменізм» («*Unitatis redintegratio*»), а також дослідження конкретних кроків реалізації цієї політики в релігійній і соціально-політичній сферах. Тому, закономірний висновок, що саме Католицька Церква здатна конструктивно протистояти сучасним загрозам та викликам постсекулярного світу, таким як глобалізація, збройні конфлікти, релігійна нетерпимість, негативні наслідки науково-технічного прогресу, через тісну і плідну співпрацю на різних рівнях, місіонерську діяльність і служіння в найрізноманітніших формах, які сприяють поширенню екуменічних ідей та концепцій.

Цілком логічним є завершення дисертаційного дослідження третім розділом – «Релігійно-богословська та соціокультурна проекція сучасної католицької екуменічної парадигми» (представлений на С. 106-148 дисертації), в якому доволі рельєфно увиразнено специфіку постмодерністської програми соціального служіння Католицької Церкви на екуменічних засадах (С.108-132 дисертації). Для цього дисертант ґрунтовно проаналізував культурно-світоглядні зміни в суспільстві загалом, що спричинилися до формування екуменічного руху в його теперішньому вигляді, який у своїй структурно-функціональній основі охарактеризований автором як особливий процес діалогу між християнськими конфесіями задля віднайдення взаєморозуміння ефективної євангелізаційної та місіонерської діяльності, котра ґрунтуються на взаємній відкритості та істинній християнській любові (зазначено на С. 146-149 дисертації). У зазначеному розділі також чітко визначено, що екуменічний рух в своєму діалогуванні щодо догматичних постулатів з представниками різних конфесій має не скільки богословський, скільки світоглядно-релігійний та соціально-інкультураційний характер. Його екуменічність зводиться передусім до врегулювання питань співпраці між різними конфесіями, спільної з ними участі у соціальному служінні, здійснення антимілітаристського впливу на суспільство тощо. Фундаментальними засадами його є віротерпимість та толерантність.

Все вищезначене дозволяє стверджувати, що дисертаційне дослідження Квіка Андрія Михайловича присвячено актуальній проблематиці, і виконане на високому науково-теоретичному рівні, містить елементи новизни та ґрунтовні і науково виважені висновки, а тому має вагоме як теоретичне, так і практичне значення.

Роботу виконано в руслі наукових розвідок кафедри культурології, релігієзнавства та теології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Суспільно-культурні та етнорелігійні фактори у контексті євроінтеграційних процесів: світоглядно-ціннісні та практичні виміри» (номер

держреєстрації – 0115U001037), а з моменту її реорганізації у вересні 2020 року – продовжене в рамках наукової теми кафедри філософії та культурології: «Ціннісно-смысловий потенціал філософії і науки: пошук відповідей на виклики ХХІ століття» (номер державної реєстрації 0120U102712).

Дисертація Квіка Андрія Михайловича є самостійним, завершеним дослідженням, що підтверджує достатньо високу фахову зрілість здобувача й активну корпоративну інтеграцію її автора у сучасне наукове релігієзнавче життя.

Основні ідеї, викладені в роботі, пройшли широку апробацію на наукових конференціях та представлені в наукових публікаціях у фахових збірниках та матеріалах конференцій. За темою дисертації опубліковано 8 наукових статей, з яких 3 у фахових виданнях з релігієзнавства.

Зазначені вище переваги дають підстави висловити загалом позитивне ставлення до дослідження, обґрунтованості його висновків та їхньої практичної спрямованості. Утім, як і будь-яка інша наукова робота, дисертація А.М. Квіка не позбавлена певних проблемних питань, які, на мій погляд, спонукають до уточнення та подальшого їх додаткового вивчення.

По-перше, параграф 2.1 має назву «*Ідейно-богословська спрямованість екуменічного руху в контексті габермасівського трактування постсекулярності*» і, враховуючи справді суттєвий вплив філософської парадигми Юргена Габермаса на ідейно-методологічну спрямованість релігійно-філософського дискурсу постсекулярності, можливо й доцільно його аналізувати дещо ширше, ніж скажімо П. Бергера, який культивує ідеї та твердження про сучасні процеси в релігійній сфері здебільшого крізь призму «десекуляризації», проте, на наш погляд, у дисертації певною мірою порушено баланс на користь тверджень Габермаса, які сучасні науковці доволі часто піддають переоцінці, а іноді й системній критиці. При чому, це знаходить відображення не лише у філософії та релігієзнавстві, а й у богослов'ї та інших гуманітарних науках.

Друга заувага полягає в тому, що, виходячи з того, що роботу в цілому присвячено екуменічній парадигмі Католицької Церкви в умовах постсекулярності, нам видається, що в ній зовсім мало наведено конкретних прикладів екуменічних ініціатив і, зокрема на рівні Католицької Церкви як Вселенської, так і на рівні УГКЦ, як її представниці на теренах України. Хоча, справедливості заради, маємо визнати, що документів, які є базисними джерелами екуменічної діяльності дисертант згадує і побіжно аналізує достатню кількість.

Третє зауваження виходить з потреби більш чіткішого узагальнення деяких понять та дефініцій, послуговуючись якими дисертант характеризує екуменізм як рух за «відновлення єдності християн», як «міжконфесійний діалог», як «міжрелігійний діалог» і, зрештою, «екуменічну парадигму» Католицької Церкви. Це важливо, принаймні, з огляду на те, що екуменізм історично формувався у середовищі християнства і мав свої чіткі цілі та завдання, сфери реалізації і структурно-функціонального впливу, спрямовані передусім на подолання наслідків розколу, відокремлення та конфесійної сепарації у середовищі християнства.

По-четверте, відзначаючи ґрунтовність підходу дисертанта до аналізу аксіологічного потенціалу екуменізму як морально-етичного імперативу міжконфесійної комунікації, маємо зазначити, що його наукові результати були б вагомішими, а узагальнюючі висновки та твердження, що відображені в новизні переконливішими, якби дисертант рельєфніше увиразнив основні форми та рівні реалізації екуменічної доктрини на прикладі конкретних конфесій.

І наостанок, в якості *окремої зауваги*, слід вказати на наявність у дисертаційній роботі певних мовно-стилістичних огріхів.

Проте, висловлені зауваження мають здебільшого рекомендаційний характер і суттєво не впливають на загалом високий рівень дисертаційного дослідження.

Підсумовуючи вищенаведене, вважаю, що дисертація Квіка Андрія Михайловича «Постсекулярна екуменічна парадигма Католицької Церкви в структурі релігійно-філософського дискурсу» є самостійним, цілісним науковим дослідженням, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії...» (пп. 6, 7, 8, 9), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор – Квік Андрій Михайлович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 031 Релігієзнавство.

Офіційний опонент:

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії та релігієзнавства

Київського університету імені Бориса Грінченка

Руслана МАРТИЧ

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Руслана Мартич ЗАСВІДЧУЮ
(ПІБ)

м. Київ, 08

Н. Мисиряк